УДК 821.112.2-1:7.046.1
Волошук В.І.
доц. НУ «Запорізька політехніка»

ТРАНСФОРМАЦІЯ МІФОЛОГІЧНОГО ОБРАЗУ ЛОРЕЛЕЇ В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

В.І. Волошук

Образ рейнської діви-чарівниці Лорелеї, що бере свій початок від німецького фольклору, завжди користувався особливою популярністю серед поетів різних часів та країн. Це зумовлюється його невичерпністю, певною невизначеністю та містичністю, які відкривають необмежений простір для авторської уяви. Наявність постаті «рейнської відьми» у творах поетів різних часів, країн та художніх напрямів доводить категорію «вічності» даного образу, який полягає у його здатності переходити з культури першоджерела в інші, долаючи часові рамки. «Вічні образи» – це «літературні постаті, які за глибиною художнього узагальнення та можливістю філософського осягання буття виходять за межі конкретних творів» [2, с. 179]. Старовинну історію образу Лорелеї ілюструє наявність його міфологічних прототипів: сирен у грецькій міфології, русалок – водяних дів у фольклорі європейських країн, німф та ундин у німецькому фольклорі, тощо. Витоки образу рейнської діви являють собою сукупність багатьох легенд німецького фольклору, в яких він представлений зовсім по-різному: від русалки, дочки самого Рейну, до дівчини із родини простого рибалки. Однак провідні мотиви згубної сили співу (або краси) Лорелеї та трагізму зруйнованого кохання залишаються незмінними в майже в усіх старовинних інтерпретаціях легенди.

Крізь призму середньовічної легенди в образі Лорелеї було відображено такі елементи німецької картини світу: протиставлення протилежностей (бідності та багатства, рутини та доленосних звершень, реального та магічного), ідеал німецької краси (золотаве волосся та небесно голубі очі Лорелеї), страх перед могутністю сил природи та віра у фатум.

Трансформація образу Лорелеї була досліджена у найвідоміших віршах з даної теми: «Лорелеї» К. Брентано, «Лісовій розмові» та «Весільній ночі» Й. фон Ейхендорфа, «Скалі Лурелей» О. фон Лебена, вірші Г. Гейне «Не знаю, що стало зі мною…», у баладі Г. Аполінера «Лорелея» та у вірші Е. Кестнера «Стійка на руках на Лореляй».

К. Брентано відтворює образ Лорелеї у реалістичній манері, пронизуючи його мотивом фаталізму краси та кохання, коли Й. Ейхендорф представляє рейнську діву в образі мстивої лісової чаклунки. А у вірші «Весільна ніч» Й. Ейхендорф, відображає в образі Лорелеї зворотній рух подій: вже сама рейнська діва постає перед читачем зрадницею та вмирає від рук колись коханого нею лицаря. О. фон Лебен, представив Лорелею у своєму вірші

русалкою, яка байдуже ставиться до людей, являючись частиною могутніх та свавільних природніх сил.

Найбільш відомим і перекладеним є вірш Г. Гейне, який репрезентує даний образ як витвір власної творчої уяви, що відбиває елементи його світобачення та особисті переживання. В Гейне Лорелея – це символ спокуси, нездійсненного кохання, пристрасті, що руйнує [1, с. 42]. У своєму вірші Гейне дбайливо зберіг фольклорні елементи, що були у поетів-романтиків, простоту форм і музичність. На думку багатьох дослідників, вірш Гейне завершує процес розвитку романтичного міфу про Лорелею.

Г. Аполінер у наділяє образ Лорелеї більш виразними характеристиками, надаючи нове трактування провідного мотиву її згубності красиі: прекрасна зовнішність насправді являє собою жахливу ірраціональну силу. Поет робить образ Лорелеї по-справжньому моторошним. Аполінер наголошує що надкраса рейнської дівчини згубна не тільки для всіх хлопців, але й для неї самої. Адже в поета дівчина гине побачивши своє відображення в річці. Таке трактування образу рейнської відьми втілює вплив модерністського світосприйняття, за яким дія оточуючого світу на людину є руйнівною для її душі.

Одну з останніх версій вічного образу Лорелеї представив поет Еріх Кестнер – представник художнього напряму «Нова діловитість». І це протилежний романтизації образ, а скоріше сатира на романтиків. Автор навмисно прибирає усі елементи експресивної романтизації образу рейнської відьми, роблячи з неї звичайну білявку, яка навряд чи могла стати причиною загибелі стількох моряків. Отже Е. Кестнер повністю переосмислив образ рейнської діви, перенісши його до часів ХХ століття із метою викрити спробу втекти від реальних проблем за допомогою занурення в уявний світ старовинних легенд та вигаданих історій.

Отже, еволюція «вічного» образу Лорелеї бере свій початок від легенд німецького фольклору. Аналізуючи образ Лорелеї у даних віршах було виявлено поступовий перехід від своєрідної «фольклоризації», започаткованої К. Брентано, до втілення в її образі одночасної ілюзорності та вічності казки, запровадженої Г. Гейне. Г. Аполінер, представляє образ Лорелеї, крізь призму модерністської епохи, виводячи образ рейнської відьми на новий етап його еволюції. А Кестнер перетворює вічний образ на об’єкт іронії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бовсунівська Т. «Книга пісень» Генріха Гейне як любовний роман. *Всесвітня література та культура в навчальних закладах України*. 2002. № 2. С. 47–48.

2. Ленська С. В. «Вічні образи» у ранній ліриці М. Гумільова і М. Рильського. DOI: 10.32838/2663-6069/2019.sp.29.